

İslam ve kölelik, iftiralar ve hakikatler

Bu mesele çoğu zaman hakikati anlamak için değil, İslam'a itiraz üretmek için gündeme getirilir. Kur'an'daki bir temsili ifade alınıp bağlamından koparılır, sonra da "İslam sınıfçıdır" gibi iddialar ortaya atılır. Halbuki mesele ne bir hukuk sistemi kurma meselesidir ne de sınıf inşa etme. Mesele, müşrik aklın bozuk kıyasını çökertmektir.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّْا رِزْقًا
حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا ۚ هَلْ يَسْتَوُونَ ۚ أَلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ
أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

Allah şöyle bir misâl getirdi: Hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının mülkü olmuş bir köle ile; bir de kendisini tarafımızdan güzel bir rızıkla rızıklandığımız (ve) böylece bundan gizli ve açık olarak sarf eden kimse, hiç bir olurlar mı (ki âciz putları, herşeye kadir olan Allah ile bir tutuyorsunuz)? Hamd, Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler. Nahl Sûresi(16) 75. Ayet

1- Ayetin Maksadı: Sosyal Düzen Değil, Temsil ve Kıyas

Kur'an'da geçen köle-hür misali, bir sosyal yapı kurmak için değil; Allah ile putları kıyaslayan müşriklerin mantığını yıkmak için verilmiş bir örnektir. Nasıl ki hiçbir şeye sahip olmayan biri ile her şeye sahip olan biri eşit olmazsa, cansız putlarla bütün kâinatı idare eden Allah da bir tutulamaz. Bu, hukuk değil; akli ikna eden bir temsil metodudur.

2. Kur'an Köleliği Getirmedi, Var Olan Sisteme Müdahale Etti

Kur'an indiğinde kölelik dünyanın her yerinde vardı. Roma'da, Pers'te, Arabistan'da... Bu sistem kökleşmişti. Kur'an bu yapıyı kurmadı; aksine onun içine girerek dönüşüm başlattı. Yani sıfırdan bir sistem inşa etmedi, var olan zulmü adım adım sökmeye başladı.

İslam köleliği "kurmadı", ona bir "**son kullanma tarihi**" biçti. İslam'ın koyduğu kurallarla, köle azat etmek teşvik edildi, köle edinmenin yolları (savaş esirleri hariç) daraltıldı ve kölelere insan onuru verildi.

Eleştirmenlerin yaptığı, bir evin yıkılıp yeniden yapılması yerine, içerideki çürük kolonları güçlendirip evi daha sağlam bir yapıya dönüştüren ustaya **“Sen evi neden yıkmadın, demek ki bu evi sen inşa ettin!”** diye bağırmasıdır.

İslam, köleliğin **mimarı değil, tasfiye memurudur**. Eğer bugün kölelik dünyadan kalktıysa, bu, İslam’ın o gün başlattığı “insan onuruna dönüş” sürecinin tarihsel bir sonucudur.

3. Ani Yasaklama Değil, Kademeli Tasfiye

Kur’an köleliği bir anda kaldırmadı; çünkü bu toplumsal bir çöküşe sebep olabilirdi. Bunun yerine, sistemi **kendi kendini tasfiye edecek** bir mekanizmaya bağladı:

Köle azat etmeyi “hayır işi” değil, “borç” haline getirdi. Yemin bozulduğunda, zihar yapıldığında veya kazara bir ölüm gerçekleştiğinde ilk başvurulacak yol “bir köle azat etmektir.” Yani kişi, vicdanını veya Allah katındaki yerini temizlemek için elindeki “sermayeyi” (köleyi) özgür bırakmaya mecbur kılındı.

Bunun yerine köle azat etmeyi en büyük ibadetlerden biri haline getirdi. Hatta bunu “sarp yokuşu aşmak” olarak tanımladı.

Bu şu demektir: İslam, köleliği sürdürmek için değil, **eriterek bitirmek için bir mekanizma kurmuştur**.

4. Esir Meselesi: Alternatifsiz Bir Dünyada En İnsani Model

Savaşın olduğu bir dünyada esirler kaçınılmazdır. Peki ne yapılacaktı? Öldürmek mi, ömür boyu hapsedmek mi? Kur’an bu noktada farklı seçenekler sunar: serbest bırakma, fidye ile salma, topluma kazandırma gibi.

Modern dünya, esirleri “Cenevre Sözleşmeleri” ile korumaya çalışsa da, pratikte bugün bile esir kampları, sürgünler ve “statüsü belirsiz” göçmenler insan onurunu yerle bir ediyor. İslam’ın o günkü modeli ise esiri **sistem dışına itmedi, sistemin içine aldı**.

Bu yaklaşım, o çağın şartlarında en merhametli ve en insani sistemdir. Modern dünyanın bile bugün hâlâ çözemediği bir meseleyi, İslam o gün çözümlenmiştir.

Hakikati bağlamından koparıp bugünün ideolojik gözlükleriyle okumak, yapılabilecek en büyük haksızlıktır.

5. Peygamber Uygulaması: Köle Değil, İnsan Muamelesi

Kur’an, insanları statülerine göre ayıran anlayışı açıkça reddeder ve şöyle buyurur:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ؟

“Sabah akşam Rablerinin rızasını isteyerek O’na yalvaranları kovma.” En’âm

Sûresi(6) 52. Ayet

Bu ayet, sosyal hiyerarşiyi değil; **iman merkezli bir değer ölçüsünü** esas alır.

Teoriden öte, uygulama çok daha çarpıcıdır. Bedir esirlerinin, kendilerini tutan ailelerden daha iyi beslendiği bizzat nakledilmiştir. Bedir’de esir alınanlardan Ebû Aziz’in anlattığı şu tablo, meselenin özünü tek başına ortaya koyar: Kendisine bakan Ensar ailesi sabah akşam hurma ile yetinirken, ona kendi yedikleri ekmeği ikram ediyorlardı.

Bu hadise bize şunu gösterir: Esir, bir “yük” değil; **emanet** olarak görülmüştür. Aç bırakılan değil, **kendine tercih edilen** bir insan haline getirilmiştir.

Resûlullah’ın koyduğu en çarpıcı prensiplerden biri şudur: “Kim esirini öldürürse ona kısas uygularız.” Bu hüküm, esirin hayatının bir hür insan kadar değerli olduğunu ilan eder. Yani İslam’da esir: Dokunulmazdır, keyfî muameleye açık değildir, hukukun koruması altındadır. Bu, o günkü dünya için alışılmış değil, **sarsıcı bir adalet ilanıdır.**

- **Usame bin Zeyd:** Bir kölenin (Zeyd bin Harise) oğlu olan Usame’yi, İslam’ın en büyük komutanlarından biri (Ebubekir, Ömer gibi sahabilerin olduğu ordunun başında) olarak atamak, kabileciliğe ve soyluluk hiyerarşisine vurulmuş en büyük darbedir.
- **Bilal-i Habeşi:** Eski bir kölenin, toplumun en üst makamı olan müezzinliğe getirilmesi, “sınıfın” değil “takvanın” esas olduğunu sadece sözle değil, yaşayarak göstermiştir.

Ayrıca şu ilke konmuştur: Bir esire zulmeden, onu öldüren kişi cezalandırılır. Bu, köleliği meşrulaştırmak değil; insanı koruma altına almaktır.

6. Gerçek Eşitlik: Statüde Değil, Takvada

Kur’an’a göre üstünlük; zenginlikte, statüde veya özgürlükte değil, Allah’a karşı sorumluluk bilincindedir. Eğer bir sistemde “**Allah katında üstünlük, takvadadır**” hükmü varsa, o sistemin “sınıfçılık” üretmesi imkansızdır. Eğer bir sistemin temelinde insanın değeri “statü” ile ölçülüyorsa, o sistemin “sınıfçı” olduğunu iddia etmek insafsızlıktır.

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقِيكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

Şübhesiz ki sizin Allah nezdinde en şerefliniz takvaca en ileride olanınızdır.

Hucurat suresi, 13. ayet

Bu yüzden: Bir köle Allah katında en değerli olabilir, Bir hür insan ise en değersiz olabilir.

Netice: İddiaların Çöküşü

Bu mesele bütün yönleriyle ele alındığında açık bir hakikat ortaya çıkar: Kur'an, köleliği kuran değil; onu kökünden çözen bir kitaptır. Onun verdiği misaller, sosyal sınıflar inşa etmek için değil; akılları hakikate yönlendirmek, batıl kıyasları yıkmak içindir. Bu yönüyle Kur'an'ın yöntemi, sadece bir hüküm koyma değil, aynı zamanda zihni inşa etme metodudur.

İslam'ın ortaya koyduğu sistem, kendi çağının şartları içerisinde en merhametli, en dengeli ve en insani modeldir. İnsanlığı bir anda kaosa sürüklemeyen, zulmü adım adım ortadan kaldıran hikmetli bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Bu, yüzeysel bakışların kavrayamayacağı kadar derin bir ıslah hareketidir.

Bu sebeple, ilgili ayet üzerinden "İslam eşitsizlik getirir" iddiasını ileri sürmek; meseleyi anlamamaktan öte, onu bilinçli şekilde çarpıtmaktır. Bu iddia ilmi bir tahlilin değil, ideolojik bir ön kabulün ürünüdür.